

ni. DAS — 2. Fest-Zeitung zum XII. Gauturnfest des Südösterreichischen Turnegaues, Pettau 1906 — 3. S. Vrišer, Uniforme narodne garde na Slovenskem v letih 1848/49, ČZN n.v. 5, 1969, str. 453 — 4. Podatki so iz arhiva Južnega Sokola v Ljubljani, DAS — 5. ibidem — 6. ibidem — 7. D. stepišnik, Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem, Ljubljana 1968, str. 114 — 8. Arhiv Južnega Sokola, o.c. — 9. Sokolski Glasnik, 1914, str. 134 — 10. D. Stepišnik, o.c., str. 108 — 11. Arhiv Južnega Sokola, o.c. — 12. D. Stepišnik, o.c., str. 130 — 13. Sokolski Glasnik, III, 1919, str. 301 in VI/4, 1920, str. 12 — 14. Sokol-

ski Glasnik, III/1, 1921, str. 54 — 15. Sokolski Glasnik, I, 1919, str. 500 — 16. Sokolski Glasnik, IX, 1927, str. 48/52 — 17. D. Stepišnik, o.c., str. 62 — 18. Vestnik sokolske župe Celje, I/2, 1930, str. 45 — 19. Soko, III/1-3, 1932, str. 49/50 — 20. Soko, IX/6, 1938, str. 246/250 — 21. Naš delovni kroj, Vestnik sokolske župe Celje, IX/10, 1939, str. 201/202 — 22. Uradni list pokrajinske uprave za Slovenijo, 1920, str. — 23. Orlovski odbornik, III/7, 1923, str. 58/59 — 24. Vodnik, Orlovska knjižnica, Ljubljana 1921 — 25. Poslovnik, Orlovska knjižnica, Ljubljana 1922, zv. 4, str. 33 — 26. Orlovski odbornik, VIII/6, str. 1 — 27. Kres, 8, 1937, str. 145/146

KATALOG OKRAJNE UČITELJSKE BUKVARNICE V ČRNOMLJU

ANJA DULAR

3. marca 1870 je imelo svojo prvi zbor Učiteljsko društvo v Črnomlju.¹ Še pred tem datumom pa so oblikovali pravila za njegovo delovanje, ki jih je cesarsko kraljeva vlada potrdila 12. februarja istega leta. Namen društva je bil, da se člani izobražujejo in da se tako izboljšujejo ljudske šole. Poleg belokranjskih učiteljev so bili vanj včlanjeni kot ustanovni in podporni člani tudi posamezniki, ki niso delovali na prosvetnem področju, a praviloma so bili bolj izobraženi.² Svoje smotre pa je lahko društvo uresničevalo le s pripomočki, ki jih navaja v drugi točki pravil. Mednje sodi vsekakor tudi knjižnica. Ta je imela svojo usodo, kajti leta 1875 je bil izdan ukaz, da morajo biti ustanovljene okrajne oziroma krajevne šolske bukvarnice. Tako je črnomaljsko Učiteljsko društvo sklenilo, da prepusti svojo knjižnico v ta namen.

Predsednik novoustanovljene okrajne učiteljske bukvarnice je postal vodja štiri razredne ljudske šole Anton Jeršinovic. Po rodu je bil Dolenjec, rojen leta 1845 v Prečni pri Novem mestu. A pot ga je že kot sedemnajstletnega učitelja zanesla v Črnomelj, kjer je deloval vse do upokojitve leta 1903 in tam je leta 1911 tudi umrl. Svojo službeno pot je začel kot učitelj, 1871. je bil imenovan za nadučitelja, 1876. je postal okrajni šolski nazornik za črnomeljski okraj, leta 1895 pa se je njegovo nadzorniško področje razširilo na novomeški, kočevski in črnomeljski okraj. Zelo se je zavzemal za napredek šolstva, najdemo ga med ustanovitelji učiteljskega društva v Črnomlju.³ Naj na tem mestu še enkrat opozorim, da je bilo društvo osnovano leta 1870 in ne šele 1875., kot je citirano v literaturi.

Jeršinovic se je na podlagi sklepa društva lotil zanimivega podviga. Uredil je knjige, iz-

ločil zastarele, nerabne in nepopolne ter sestavil seznam. Da pa bi bil fond poznan prav vsem učiteljem, so popis dali natisniti in ga mednje razdelili. Tako imamo danes pred seboj zanimiv dokument, ki nam priča, kako široko je moralo biti nekdanje znanje ljudskošolskih učiteljev. Naj še poudarim, da je to najstarejši tiskani katalog kake učiteljske knjižnice na Slovenskem.

Seznam vsega dva ločena dela, in sicer knjige in muzikalije. Vpisanih je 350 knjig in 118 muzikalij. Knjige lahko delimo po jeziku — 200 je nemških, 145 slovenskih in 5 hrvaških. Zanimiv je tudi vsebinski prerez. Sicer težko vsako delo opredelimo, a približno tretjina je učbenikov, tretjina podučnih del in priročnikov in tretjina leposlovnih.

Učbeniki niso vezani le na ljudskošolsko stopnjo, ampak so tu tudi gimnazijski priročniki in knjige za meščanske šole. Razen za nemščino, slovenščino in matematiko so imeli še priročnike za naravoslovne predmete, zgodovino, zemljepis, veronauk, lepopisje pa tudi za telovadbo, ki si je šele v tem času utirala pot v šole. Učitelji so lahko uporabljali tudi nekatera teoretična dela s področja šolske pedagogike in psihologije — naj citiram le dve: K. Bartkel, Schulpädagogik in O. Dressler, Die Grundlehren der Psychologie und Logik.

Splošni priročniki so bili namenjeni predvsem prosvetljevanju ljudstva, saj je učitelj kot izobraženec moral delovati tudi na tem področju. Tako je moral znati svetovati na področju zdravstva (npr. Domači zdravnik, kratek navod se zdravje vterditi in življenje podaljšati; J.P. Horn: Lehrbuch der Geburtshilfe), živinoreje (npr. Die rationelle Aufzucht der Kälber; Das kranke Pferd; J. Wolstajn: Bukve od kug in bolezni, govede, ovac

in svin), vinogradništva (npr. Weinbau; Umno kletarstvo; Kako ravnati z bolnim vinom; F. Jančar: Umni vinorejec), sadjarstva (npr. R. Dolenc: Navod o sušenju češpelj in o kuhanji slivovca), gojenju čebel (npr. Leitfaden zum rationellen Betriebe der Binnenzucht), in ne navsezadnje sviloprejk. Več del (npr. F. Haberland: Kratki navod k vzreji domačih sviloprejk; Sviloreja umevno in v podobah razlagana za male svilorejce) se ukvarja s tem specialnim, a za Belo krajino v drugi polovici 19. stoletja pomembnim področjem. Ne smemo namreč pozabiti, da je bilo leta 1868 ustanovljeno Prvo kranjsko svilno društvo v Metliki. Pomembna so bila tudi svetovanja na pravnih in gospodarskih področjih, zato najdemo v seznamu dela kot so: Osnovne državljanske pravice razglasene s postavo od 21. decembra 1867, pa: Razmere med staro mero in vago ter novo metersko in delo F. Kočevarja: Kupčija in obertnija: denar in blago.

Med leposlovnimi deli so predvsem knjige za razvedrilo, pa naj bodo to krajše povesti, namenjene mladini in odraslim, dela o življenju svetnikov, misijonarjev (o Ignaciju Kobleharju, Frideriku Baragi), pa nekaj domače (Jurčičev Desti brat, Stritarjevi Dunajski soneti, Vodnikove pesmi, Prešernov Krst pri Savici v nemščini) in tuje literature (več izvodov Schillerjevih del, Bayronove pesnitve, H. Stowe: Koča strica Toma).

Najstarejša knjiga je bila ob vpisu v seznam stara kar sto let, leta 1771 tiskani prvi del Schillerjevega dela Die Leiden des jungen Werhers. Večina pa je bila seveda sodobnih,

ki so izšle v sedemdesetih letih 19. stoletja. Mednje sodijo tudi vsi časopisi, kolikor jih je imelo društvo naročene. Bilo jih je več kot deset. Večina jih obravnava sicer stanovske probleme (npr. Učiteljski tovariš, Jahrbuch für Lehrer, Laibacher Schulzeitung), a med njimi sta bila tudi Gospodarski list za poljedelstvo, gospodarstvo, svilorejo, trtorejo itd., ki je izhajal v Gorici in Slovenski pravnik. Tako tudi ta izbor kaže na širino učiteljskega zanimanja.

Le na kratko omenimo še muzikalije. Opisanih je 118 del. Večinoma so namenjena zborovskemu petju in zajemajo slovenske narodne in umetne pesmi (npr. dela S. Jenka), pa hrvaške, nemške in nabožne melodije.

Kot odseva iz seznama, so bili učitelji zelo razgledani ljudje in so morali znati ljudem svetovati na različnih področjih. Sistematično urejene knjižnice, kot jo je imelo črnomaljsko Učiteljsko društvo, pa so jim pomagale, da so izpolnili svoje poslanstvo. Zavedali so se namreč dejstva, ki so ga zapisali tudi na ustanovnem zboru v Črnomlju 3. marca 1870, da »kdor ne napreduje, ne ostaja le pri starem kopitu, ampak gre še celo rakovo pot«.⁴

OPOMBE

1. Učiteljski tovariš 10, 1870, str. 110. — 2. Učiteljski tovariš 10, 1870, str. 164. — 3. S. Pavlič: Razvoj šolstva v Beli krajini do leta 1869, Zbornik za historiju školstva i prosvjete 6, 1971, 93 in sl. — 4. Učiteljski tovariš 10, 1870, 110.

ALBIN MLAKAR – POZABLJENI VOJAK JANEZ J. ŠVAJNCER

Aktivni oficir, v začetku vojne poročnik in leta 1918 stotnik, Albin Mlakar, je bil najbolj znamenit slovenski oficir v avstro-ogrski armadi v 1. svetovni vojni. Prostor za opise njegovih dejanj so našli številni tedanji časopisi po vsej monarhiji, seveda tudi doma na Slovenskem. Pri tem ne gre zgolj za to, kar se je pisalo o njem, marveč tudi za dejstvo, da je bil verjetno ali pa kar zanesljivo edini oficir slovenskega rodu z obema najvišjima odlikovanjema, ki so ju lahko dobili nižji oficirji v 1. svetovni vojni (če upravičeno odmislimo red Marije Terezije) – saj je bil odlikovan z redom Leopolda in z zlato oficirsko medaljo za hrabrost. Če je bil še kateri Slovenec odlikovan s tema odlikovanjema, tako znamenit kot Mlakar gotovo ni bil nobeden. Mlakar je bil tudi

med najbolj znanimi in populariziranimi nižjimi oficirji v vsej armadi. Že zaradi tega ni bilo prav, da smo pogumnega oficirja izbrisali iz našega spomina, krivica pa je toliko večja, ker je bil Albin Mlakar tudi eden izmed prvih oficirjev mlade slovenske vojske novembra 1918, in to celo v prvih dneh, ko so si slovenske kokarde pripeli zares samo narodno najbolj zavedni oficirji. Ne nazadnje pa je Albin Mlakar jeseni 1944 kljub svojim 54 letom stopil v slovensko partizansko vojsko.

Albin Mlakar se je rodil 25. februarja 1890 v Planini pri Rakeku na Kranjskem. Oče Štefan Mlakar, rojen na Vrhlogi pri Črešnjevcu, uradnik pri železnici, je bil v tamkajšnjih krajih v službi. Na Rakeku je spoznal Marjeto Beg, doma iz Gornje Sušice pri Novem mestu.